

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเส้นทางชีวิตของผู้เสฟไอซ์ที่เข้ารับการบำบัดรักษาในศูนย์บำบัดรักษาเสฟติตสงขลา ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ต้องอาศัยความพิถีพิถัน ละเอียดลึกซึ่ง และระยะเวลาค่อนข้างนาน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน และเพื่อมิให้การเข้าใจถึงเส้นทางชีวิตของผู้เสฟไอซ์ ช่วงเวลาที่ศึกษาถูกจำกัดด้วยกรอบแนวคิดและข้อคำถามที่ตายตัว คณะผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative approach) ที่มีความยืดหยุ่นในการค้นหาความจริง โดยวิธีสังเกต สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ร่วมกับการจดบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้น แล้วนำมาประมวลเข้าด้วยกัน

1. ผู้ให้ข้อมูลและการเลือกผู้ให้ข้อมูล

คณะผู้วิจัยเลือกพื้นที่ศึกษาอย่างเฉพาะเจาะจง โดยเลือกศึกษาและเก็บข้อมูลจากผู้ป่วยที่เสฟไอซ์ที่เข้ารับการบำบัดรักษาในศูนย์บำบัดรักษาเสฟติตสงขลา เนื่องจากศูนย์บำบัดรักษาเสฟติตสงขลาเป็นสถานพยาบาลในสังกัดกรมการแพทย์ซึ่งทำหน้าที่หลักให้การบำบัดรักษา และฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาและสารเสฟติตทุกประเภทในภาคใต้ และจากข้อมูลสถิติการเข้ารับการบำบัดรักษาของผู้ป่วยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548-2552 พบว่า ศูนย์บำบัดรักษาเสฟติตสงขลา มีจำนวนผู้เสฟไอซ์เข้าบำบัดรักษามากกว่าสถานบำบัดอื่นในภาคใต้ และมีแนวโน้มสูงขึ้น โดยพบว่า มีผู้เข้ารับการบำบัดรักษาไอซ์เพิ่มขึ้นจาก 4 คน เป็น 11 คน 15 คน 19 คน และ 26 คน ตามลำดับ

ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ป่วยที่เข้ารับการบำบัดรักษาไอซ์ในศูนย์บำบัดรักษาเสฟติตสงขลา ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงสิงหาคม พ.ศ. 2553 ทั้งระบบสมัครใจและบังคับบำบัดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสฟติต พ.ศ. 2545 ที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัย จำนวน 12 คน

การเลือกผู้ให้ข้อมูล

คณะผู้วิจัยติดต่อประสานงานเจ้าหน้าที่ประจำหน่วยแรกรับผู้ป่วย หอผู้ป่วยถอนพิษยาหอผู้ป่วยฟื้นฟูสมรรถภาพ เพื่อขอพบผู้ป่วยที่เข้ารับการบำบัดรักษาไอซ์ เพื่อชี้แจงรายละเอียดโครงการวิจัย วัตถุประสงค์ วิธีและรายละเอียดการเก็บข้อมูลการวิจัย รวมทั้งเปิดโอกาสให้ซักถามข้อสงสัย หลังจากนั้นให้เวลาตัดสินใจอย่างอิสระ หากผู้ป่วยยินยอม ผู้วิจัยขออนุญาตด้วยลายลักษณ์อักษร

พร้อมทั้งขอคำยินยอมจดบันทึก/บันทึกเสียงร่วมด้วย นอกจากนี้คณะผู้วิจัยยังใช้วิธีการบอกต่อ (Snow ball) จากผู้ป่วยที่เสฟไอซ์ไปยังผู้ให้ข้อมูลรายต่อไป

เกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลเข้าโครงการวิจัย (Inclusion Criteria)

1. ต้องเป็นผู้ที่สมัครใจเข้าร่วมการวิจัย
2. เป็นผู้ที่สามารถสื่อสารและให้สัมภาษณ์ได้
3. ไม่จำกัดอายุ เศรษฐฐานะ เพศ และสถานภาพสมรส
4. ได้รับการยินยอมจากผู้ปกครอง/ผู้อุปการะโดยชอบด้วยกฎหมาย (กรณีผู้ให้ข้อมูลอายุต่ำกว่า 18 ปี)

เกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลออกจากโครงการวิจัย (Exclusion Criteria)

1. ไม่สมัครใจที่จะเข้าร่วมโครงการวิจัย หรือผู้ให้ข้อมูลขอลถอนตัวจากการให้ข้อมูล
2. มีอาการทางจิตจนไม่สามารถจะให้ข้อมูลได้

เกณฑ์การยุติการเข้าร่วมการวิจัย (Discontinuation Criteria)

ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยสามารถยุติหรือถอนตัวออกจากโครงการวิจัยเมื่อใดก็ได้ โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า และการไม่เข้าร่วม/ถอนตัวออกจากโครงการวิจัยจะไม่มีผลกระทบต่อค่าบริการและการบำบัดรักษาที่สมควรจะได้รับแต่อย่างใด

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

การวิจัยนี้เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบมีแนวคำถาม การสัมภาษณ์เป็นวิธีการหลัก (Interview Guideline)

แนวคำถามการสัมภาษณ์ครอบคลุมลักษณะส่วนบุคคล ภูมิหลังครอบครัว กลุ่มเพื่อน ลักษณะอาชีพ สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย พฤติกรรมเบี่ยงเบนอื่นๆ วิถีชีวิตก่อนและขณะเสพยาเสพติด และไอซ์ สาเหตุการเสพยาเสพติดและไอซ์ พฤติกรรมการเสฟไอซ์ พฤติกรรมที่สัมพันธ์กับการเสฟไอซ์ ผลกระทบจากการเสพยาเสพติดและไอซ์ วิถีชีวิตขณะรับการบำบัด ความคาดหวังและการวางแผนการใช้ชีวิตหลังการบำบัดรักษา ข้อคิดจากประสบการณ์ชีวิตผู้ติดไอซ์

ก่อนนำแนวคำถามไปใช้จริง คณะผู้วิจัยได้นำแนวคำถามไปสัมภาษณ์ผู้ป่วยยาเสพติดอื่น และไม่เคยเสฟไอซ์ ที่เข้ารับการรักษาในศูนย์บำบัดรักษาพยาบาลติดยาเสพติดสงขลาจำนวน 3 ราย เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความครอบคลุมของเนื้อหา แล้วนำผลมาปรับปรุงแนวคำถามร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา

อุปกรณ์การบันทึกข้อมูล ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง แบบบันทึกการสังเกต โดยผู้วิจัยจดข้อมูลสำคัญสั้นๆเกี่ยวกับสิ่งที่สังเกตเห็น เช่น การแสดงสีหน้า ท่าทาง พฤติกรรมต่างๆ การมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมบำบัด รวมทั้งประเด็นอื่นๆที่น่าสนใจ หรือบันทึกย่อขณะสนทนา เพื่อป้องกันการลืมและการสับสนข้อมูลของแต่ละคน แล้วนำข้อมูลที่ได้นำมาบันทึกรายละเอียดเมื่อสิ้นสุดการสัมภาษณ์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลใช้เวลาทั้งหมด 7 เดือน (เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนสิงหาคม 2553) โดยผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนถูกนัดหมายเพื่อพูดคุยครั้งละ 1-2 ชั่วโมง จำนวน 4 ครั้ง หรือมากน้อยกว่านี้ หรือข้อมูลนั้นสมบูรณครบถ้วนบรรลุวัตถุประสงค์การวิจัย โดยคณะผู้วิจัย ได้แก่ จิตแพทย์ นักจิตวิทยา และนักสังคมสงเคราะห์ เป็นผู้เก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูล ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยมีโครงสร้างคำถามหลัก ร่วมกับการจดบันทึกต่างๆ ซึ่งในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คำนึงถึงจริยธรรมในการเก็บข้อมูลทุกขั้นตอน ตั้งแต่เริ่มต้นและต่อเนื่องไปจนกระทั่งการเผยแพร่ต่อสาธารณชน

4. การพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพที่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ สังเกต และเพื่อเป็นการพิทักษ์สิทธิส่วนบุคคลและป้องกันการล่วงล้ำความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลฯ ผู้วิจัยจึงคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัยและต้องพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูลฯตลอดระยะเวลาวิจัย คือ ตั้งแต่เริ่มต้นและต่อเนื่องถึงการเผยแพร่ต่อสาธารณชน โดยมีแนวการปฏิบัติดังนี้

1. เคารพและไม่ล่วงละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้ให้ข้อมูลฯ ให้อิสระในการตัดสินใจยินยอมให้ข้อมูลหรือปฏิเสธการให้ข้อมูลโดยไม่ได้รับผลกระทบใดๆ รวมทั้งสามารถยุติการให้ความร่วมมือและขอข้อมูลคืนกลับได้ตลอดเวลา

2. ผู้ให้ข้อมูลฯต้องได้รับการพิทักษ์สิทธิ รักษาความลับ และปกป้องสวัสดิภาพ ด้วยการปกปิดนาม บันทึกต่างๆถูกจัดเก็บอย่างมิดชิด เป็นความลับ มีเพียงคณะผู้วิจัยเท่านั้นที่เข้าถึงข้อมูลได้ และข้อมูลถูกลบหรือทำลายทันทีเมื่อสิ้นสุดการวิจัย รวมทั้งผู้ให้ข้อมูลฯมีอิสระที่จะไม่ตอบข้อคำถามที่รู้สึกท้อหรือยุติการให้ความร่วมมือในทุกขั้นตอนการวิจัยได้ตลอดเวลาโดยไม่จำเป็นต้องบอกเหตุผล และการไม่เข้าร่วม/ถอนตัวออกจากโครงการวิจัยไม่มีผลกระทบต่อบริการและการบำบัดรักษาที่สมควรจะได้รับแต่อย่างใด การนำข้อมูลเอกสารจากการสัมภาษณ์ไปอภิปราย เผยแพร่ทำในลักษณะภาพรวม ไม่เปิดเผยชื่อผู้ให้ข้อมูลฯ และนำเสนอในเชิงวิชาการเท่านั้น ผู้ให้ข้อมูลฯสามารถซักถามข้อมูลต่างๆจากผู้วิจัยได้ตลอดการวิจัย

3. แจ้งให้ผู้ให้ข้อมูลฯ ทราบว่าอาจมีความเสี่ยงหรือเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ใดบ้าง และคณะผู้วิจัยได้ป้องกันความเสี่ยงนั้นอย่างไร เช่น

3.1 ผู้ให้ข้อมูลฯ มีสิทธิ์และอิสระที่จะไม่ตอบข้อคำถามบางข้อที่ทำให้เกิดความรู้สึกทางลบ โดยไม่ส่งผลกระทบต่อ การรับบริการและการบำบัดรักษา หลังการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยต้องเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลฯ ระบายความรู้สึก และผู้วิจัยต้องให้คำปรึกษา เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลฯ รู้สึกผ่อนคลาย และมั่นใจมากขึ้น โดยผู้วิจัยต้องเก็บข้อมูลไว้เป็นความลับ สำหรับสถานที่สัมภาษณ์ต้องเป็นสัดส่วน ปลอดภัย เป็นส่วนตัว ไม่ถูกรบกวนจากบุคคลอื่น

3.2 ผู้ให้ข้อมูลฯ อาจวิตกกังวลเกี่ยวกับการเก็บรักษาข้อมูล ผู้วิจัยต้องอธิบายให้ทราบว่า จะรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูลฯ ด้วยการปกปิดนามผู้ให้ข้อมูลฯ คำบันทึกเทปและบันทึกต่าง ๆ ถูกเก็บอย่างมิดชิด เป็นรหัสข้อมูล ไม่มีชื่อปรากฏ มีเพียงคณะผู้วิจัยเท่านั้นที่เข้าถึงรหัสข้อมูลได้ และข้อมูลถูกลบทำลายทันทีเมื่อสิ้นสุดการวิจัย การนำข้อมูลเอกสารจากการสัมภาษณ์ไปอภิปราย เผยแพร่ทำในลักษณะภาพรวม ไม่เปิดเผยชื่อ และนำเสนอในเชิงวิชาการเท่านั้น นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลฯ สามารถซักถามข้อมูลต่างๆ จากผู้วิจัยได้ตลอดการวิจัย

4. การประเมินและการตีความข้อมูลนั้นทำทันทีหลังสิ้นสุดการสัมภาษณ์ การถอดเทปคำสัมภาษณ์ต้องพิมพ์ทุกคำพูด ไม่มีการตกแต่งคำพูด บันทึกต่างๆ ถูกจัดเก็บมิดชิด เป็นความลับ และถูกลบทำลายเมื่อสิ้นสุดการวิจัย

5. กรณี ผู้ให้ข้อมูลฯ มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ผู้วิจัยได้ขอความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบด้วยกฎหมายของผู้ให้ข้อมูล คือ บิดา/มารดา/ผู้ปกครอง/อุปการะโดยชอบด้วยกฎหมาย

5. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ตรวจสอบความตรงของข้อมูลโดยการนำเทปบันทึกเสียงสัมภาษณ์มาถอดข้อความคำต่อคำ ตรวจสอบความถูกต้องของบทสัมภาษณ์ โดยเปรียบเทียบกับเทปที่บันทึกไว้อีกครั้ง ร่วมกับการตรวจสอบกับข้อมูลที่จดบันทึกไว้ขณะสัมภาษณ์ ฟังซ้ำ ในส่วนที่ไม่ชัดเจน คลุมเครือ ผู้วิจัยนำกลับไปซักถามผู้ให้ข้อมูลฯ อีกครั้งเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน

ผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลที่เก็บในแต่ละครั้งทุกครั้ง และการเก็บข้อมูลครั้งต่อไป บางครั้งได้ถามซ้ำบางคำถามในวันและสถานที่แตกต่างกัน และใช้การสอบถามจากบุคคลอื่น เช่น เจ้าหน้าที่แรกรับ พยาบาลเจ้าของไข้ ญาติของผู้ให้ข้อมูล ในคำถามเดียวกัน รวมทั้งข้อมูลจากเวชระเบียนหรือประวัติการส่งตัวเข้ารับรักษา ทั้งนี้เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ถ้าข้อมูลที่ได้มาแต่ต่างเวลาต่างสถานที่ หรือบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปให้ข้อมูลเหมือนกัน ถือว่าข้อมูลเชื่อถือได้

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เริ่มเก็บข้อมูลจนสิ้นสุดการวิจัย ผู้วิจัยนำเทปที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดข้อความคำต่อคำ หลังจากตรวจสอบความตรงของข้อมูลกับเทปที่บันทึกแล้ว ผู้วิจัยจะอ่านบทสัมภาษณ์หลายๆรอบเพื่อทำความเข้าใจกับเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์

2. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยเริ่มตั้งแต่

2.1. จัดบันทึกหัวข้อที่ได้จากการสัมภาษณ์แต่ละครั้งเป็นหมวดหมู่

2.2. นำข้อมูลจากการบันทึกมาวิเคราะห์เป็นหัวข้อทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์

ที่ศึกษาของผู้ให้ข้อมูลฯ

2.3. อ่านข้อมูลที่ได้มาซ้ำอีก เพื่อให้ได้หัวข้อที่จำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

2.4 จัดลำดับความสำคัญของหัวข้อเพื่อลดหัวข้อที่ซ้ำซ้อน

2.5 หาหมวดหมู่หรือหัวข้อย่อยใหม่เพิ่มขึ้น ตัดหัวข้อที่ซ้ำซ้อน/เหมือนเดิมออกไป

2.6 อ่านข้อความที่นำมาวิเคราะห์ แบ่งหมวดหมู่ตามหัวข้อและหัวข้อย่อยอีกครั้ง

เพื่อพิจารณาตัดสินว่าจะดึงคำหรือข้อความใดออกมาตามที่จำเป็น

2.7 นำข้อความที่จัดแยกเป็นหมวดหมู่หรือหัวข้อมาลงรหัส เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล แปรรหัสข้อมูล หาความเชื่อมโยง และความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

2.8 ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่วิเคราะห์ โดยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า

2.9 วิเคราะห์ข้อมูลเช่นนี้ทุกครั้งจนกระทั่งเสร็จสิ้นการเก็บข้อมูล ซึ่งการเก็บข้อมูลจะสิ้นสุดเมื่อเกิดความอิ่มตัวของข้อมูล ข้อมูลใหม่มีความซ้ำซ้อนกับข้อมูลเดิม เมื่อนำมาพิจารณาแล้วไม่สามารถค้นหาข้อสรุปเพิ่มขึ้นได้อีก และข้อมูลได้รับการตรวจสอบจากที่ปรึกษาโครงการอย่างถูกต้องครอบคลุมวัตถุประสงค์ สามารถตอบคำถามการวิจัยได้ ผู้วิจัยจึงหยุดเก็บข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล 6 ตอน คือ

1. ข้อเท็จจริงเบื้องต้นเกี่ยวกับยาไอซ์

2. ลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลฯ

3. เส้นทางชีวิตก่อนเสพยาเสพติดของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลฯ

4. เส้นทางชีวิตระยะเสพยาเสพติดของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลฯ

5. เส้นทางชีวิตระยะบำบัดรักษาของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลฯ

6. ข้อคิดจากประสบการณ์ชีวิตของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลฯ